

CZU: 343.211.2 + 343.9

CONFLICTUL ÎN TIMP AL LEGII PENALE DE DEZINCRIMINARE (*ABOLITIO CRIMINIS*)

Drăgălin PĂDURE, Mariana GRAMA

Universitatea de Stat din Moldova

În cadrul acestui articol a fost analizată legea penală de dezincriminare. Codul penal al Republicii Moldova nu utilizează expresia „*lege favorabilă*”. Natura acestei legi se deduce din formularea legislativă inserată în alin.(1) art.10 CP RM. Autorii menționează că legea nu prevede expres criteriile după care va fi determinată legea penală mai favorabilă; totodată, vor fi avute în vedere: condițiile de incriminare a faptei; condițiile de tragere la răspundere; condițiile de sancționare; consecințele condamnării. În cadrul cercetării s-a arătat că legea penală de dezincriminare (lat. – *Abolitio criminis*) este o varietate a legii penale care înlătură caracterul penal al faptei. Însă, este o noțiune mai restrânsă, fiind cu legea penală în coraport de „*parte-întreg*”. Orice lege de dezincriminare este legea care înlătură caracterul penal al faptei, însă nu orice lege care înlătură caracterul infracțional al faptei devine lege de dezincriminare, cum ar fi în cazul introducerii unor norme juridico-penale în Partea generală a Codului penal.

Cuvinte-cheie: *lege penală, lege penală favorabilă, lege penală de dezincriminare, aplicarea legii penale, condiții de incriminare, condiții de tragere la răspundere, condiții de sancționare, consecințele condamnării.*

DISAGREEMENT OF DESINCRIMINATION CRIMINAL LAW IN TIME (*ABOLITIO CRIMINIS*)

In the realm of this article the criminal law of desincrimination has been analyzed. Criminal code of the Republic of Moldova doesn't use the expression of "favorable law". Nature of this law is deduced from the legislative expression inserted in paragraph (1) article 10 from the Criminal code of the Republic of Moldova. Authors demonstrated that the law doesn't provide in an express manner the criteria in function of which a favorable law could be determined: conditions concerning incrimination; conditions of criminal liability; conditions of sanctioning; consequences of conviction. In the limits of this investigation, there have been demonstrated that the law of desincrimination (lat. – *Abolition criminis*) is a type of the criminal law which eliminates the criminal character of the act. More than that, this term is narrower being in a correlation of 'the whole and the part'. Any law of desincrimination is considered to be a law which eliminates the criminal character of the act, but not any law which eliminates the criminal character of the law becomes law of desincrimination, as it happens in case of introduction of favorable law in the General part of the Criminal code.

Keywords: *criminal law, favorable criminal law, criminal law of desincrimination, criminal law application, conditions of incrimination, conditions of criminal liability, conditions of sanctioning, consequences of conviction.*

Introducere

Codul penal al Republicii Moldova nu utilizează expresia „*lege favorabilă*”. Natura acestei legi se deduce din formularea legislativă inserată în alin.(1) art.10 CP RM [1]. Așadar, potrivit cu alin.(1) art.10 CP RM, *legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv*, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale [2]. Din această normă desprindem trei tipuri de legi favorabile, după cum urmează:

- 1) *legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei;*
- 2) *legea penală care ușurează pedeapsa;*
- 3) *legea penală care în alt mod ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea.*

Scopul acestui articol constă în conceptualizarea *legii penale de dezincriminare* prin analiza tipurilor acesteia și identificarea regulilor de aplicare a legii de dezincriminare. Pentru realizarea acestui scop este necesară stabilirea locului legii de dezincriminare în sistemul legilor favorabile (*mitior lex*).

Legea penală de dezincriminare este o varietate a legii penale din prima categorie – care înlătură caracterul penal al faptei. Însă, este o noțiune mai restrânsă, fiind cu legea penală în coraport de „*parte-întreg*”. Orice lege de dezincriminare este legea care înlătură caracterul penal al faptei, însă nu orice lege care înlătură caracterul infracțional al faptei devine lege de dezincriminare, cum ar fi în cazul introducerii unor norme juridico-penale în Partea generală a Codului penal. Spre exemplu, pot fi incluse normele care: restrâng noțiunea de concurs și

recidivă de infracțiuni; includ condițiile suplimentare de survenire a răspunderii penale; majorează vârsta de la care survine răspunderea penală; reduc lista infracțiunilor răspunderea penală pentru săvârșirea cărora survine de la 14 ani; stabilesc noțiunea de faptă prejudiciabilă săvârșită fără vinovăție; extind noțiunea iresponsabilității; reduc răspunderea penală pentru fapta neconsumată, precum și pentru fapta săvârșită în participație; stabilesc cauzele care înlătură caracterul penal al faptei etc.

Principiile de aplicare a legilor noi care înlătură sau atenuează răspunderea penală sunt formulate ca niște reguli imperative care sunt adresate, în primul rând, autorităților statale competente care sunt chemate să asigure garanțiile de protecție a drepturilor și libertăților omului, precum și să determine ce fel de răspundere va urma pentru săvârșirea încălcărilor legii.

Așadar, legea penală de dezincriminare este varietatea legii penale favorabile (*mitior lex*). Legea penală favorabilă, blândă (*mitior lex*), este legea care cuprinde dispoziții mai favorabile (mai blânde) infractorului, în cazul succesiunii legilor penale în timp; ea poate fi fie retroactivă, fie ultraactivă. Potrivit acestei concepții, dacă după momentul săvârșirii faptei vor intra în vigoare dispoziții penale care atenuează sau chiar înlătură răspunderea făptuitorului, atunci acestea vor fi aplicabile în cauză, retroactivând și deci excluzând de la aplicare legea veche. Dimpotrivă, dacă legea existentă în momentul nașterii raportului de drept penal continuă să prevadă condițiile cele mai favorabile de răspundere penală pentru infractor, atunci ea va supraviețui momentului ieșirii din vigoare, ultraactivând și, deci, excluzând de la aplicare legea nouă [3, p.15].

Având o relevanță supranațională, aplicându-se direct în toate statele membre, este instituit un mecanism tipic de *mitior lex* și în art.2 alin.2 din Regulamentul CE nr.2988/95 din 18 decembrie 1995 privind protecția intereselor financiare ale Comunităților Europene: „*Nicio sancțiune administrativă nu poate fi impusă în absența unor dispoziții în acest sens prevăzute într-un act comunitar emis anterior abaterii respective. În cazul modificării ulterioare a dispozițiilor care impun sancțiuni administrative și care sunt incluse în normele comunitare, se aplică retroactiv dispozițiile mai favorabile*” [4]. Urmând o paradigmă de *common law*, termenul *mitior lex* acoperă în multe dintre opiniile consacrate, inclusiv potrivit redutabilei jurisprudențe CtEDO, și legea aplicată de judecător la cazul concret (*id est* hotărârea judecătorească). Așadar, nu doar textele legale, dar și soluțiile jurisprudențiale sau dreptul viu (*judge-made law*), sub înrâurirea acestui principiu de favoare, trebuie să producă efecte doar dacă erau în mod normal și rațional previzibile la momentul comiterii faptei [5].

Așadar, la definirea conceptului legii penale favorabile în doctrină se folosesc mai multe sintagme unanim acceptate de origine latină:

- *Novatio legis in melius*;
- *Lex mitior (Mitior lex)*;
- *Lex posteriori benigne*.

De menționat că toate aceste expresii desemnează unul și același fenomen juridico-penal – *legea penală favorabilă atât în ceea ce privește infracțiunea, cât și pedeapsa, inclusiv categoriile acesteia*.

În doctrina juridico-penală s-a născut principiul *mitior lex* (teoria extraactivității legii penale mai favorabile), conform căruia *persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală trebuie să răspundă pentru ea aplicându-i-se reglementarea cea mai favorabilă care s-a aflat în vigoare pe parcursul intervalului de timp cuprins între momentul săvârșirii infracțiunii și cel al încheierii procesului penal* [6, p.41].

Dacă legea veche este mai favorabilă, ea trebuie să se aplice, deoarece a fost cunoscută de infractor în momentul comiterii faptei, iar dacă legea nouă este mai favorabilă, ea trebuie să se aplice, deoarece răspunde mai bine nevoilor sociale ale luptei împotriva faptelor antisociale și pentru că legiuitorul însuși a recunoscut că legea veche, mai severă, nu mai corespunde acestei necesități. Logica acestei viziuni se bazează pe presupunerea că, dacă persoana chemată să răspundă pentru o faptă penală ar fi știut că situația ei va fi agravată, în conformitate cu prevederile legii noi, atunci poate s-ar fi abținut de la săvârșirea infracțiunii. Pe de altă parte, nici legiuitorul nu poate avea vreun interes legitim în pedepsirea mai severă a făptuitorului pe baza legii vechi, devreme ce, pe considerente de politică penală, construiește prin dispozițiile legii noi un regim mai blând al răspunderii penale [7].

În acest sens suntem de acord cu autorii autohtoni care subliniază că alegerea normei mai severe nu are nicio fundamentare juridică validă, deoarece niciun principiu de drept penal nu validează pedepsirea mai aspră a persoanelor, în condițiile succesiunii legislative [3, p.20].

Legea nu prevede criteriile după care va fi determinată legea penală mai favorabilă. Este însă unanim acceptat că vor fi avute în vedere, în compararea legilor succesive: condițiile de incriminare a faptei; condițiile de tragere la răspundere; condițiile de sancționare; consecințele condamnării [8].

Doctrina penală a admis soluția ca dintre două legi „*in conflict*” să se aplice legea mai blândă (*mitior lex*), legea mai favorabilă infractorului, indiferent care lege ar fi, cea veche sau cea nouă. Dacă legea veche este mai favorabilă, aceasta se aplică ultraactiv, adică după ieșirea ei din vigoare, iar dacă legea nouă este mai blândă, atunci aceasta se va aplica retroactiv. Între cele două norme juridice care se succed în timp, în măsura în care conținutul lor este diferit, pot apărea probleme conflictuale, a căror eliminare este legată de modul în care este soluționată problema supraviețuirii legii vechi, a retroactivității celei noi sau a eliminării ambelor variante anterioare, prin aplicarea imediată a legii noi. Așadar, se pune problema stabilirii normei juridice care se aplică într-o situație dată, cu privire la care poate exista un conflict între două legi: *legea veche* și *legea nouă*.

În acest sens, abordând problema legii penale mai favorabile, Curtea Constituțională a României a decis în practica sa că prin *aplicarea legii penale în timp* se înțelege *ansamblul de norme juridice penale ce izvorăsc din rațiuni de politică penală, prin care se reglementează modul de aplicare a principiului Mitior lex în raport cu timpul săvârșirii infracțiunii și cu momentul tragerii la răspundere penală a celor ce au săvârșit infracțiuni* [9]. Totodată, determinarea legii mai blânde nu presupune o activitate abstractă, ci una concretă, fiind indisolubil legată de fapta comisă și de autorul ei [10].

Cum corect s-a susținut în doctrina română, o lege este mai favorabilă decât alta dacă prevede mai multe cauze care înlătură răspunderea penală sau dacă, deși prevede aceleași cauze de înlăturare a răspunderii penale, *regimul ei de aplicare este mai permisiv* [11, p.46].

Așadar, sunt evidențiate 4 criterii de identificare a *lex mitior*: condițiile de incriminare; cerințele privind răspunderea penală; condițiile de sancționare; consecințele condamnării. Atunci când fapta este incriminată atât de legea veche, cât și de legea nouă, legea mai favorabilă se poate determina după următoarele criterii: *după condițiile de tragere la răspundere penală*: legea care prevede condițiile mai ușoare va fi mai blândă; *după condițiile de incriminare*: legea care condiționează incriminarea unei fapte de săvârșirea ei în anumite împrejurări de timp, de loc etc. este mai favorabilă decât legea care nu reclamă asemenea condiții pentru incriminare, deoarece prima lege limitează posibilitatea tragerii la răspundere penală a persoanei care săvârșește asemenea fapte; *după condițiile de pedeapsă*: legea care prevede o pedeapsă mai ușoară ca natură sau ca durată este mai favorabilă decât legea care prevede o pedeapsă mai gravă ca natură și durată; *după termenul de prescripție*: este mai favorabilă legea care prevede un termen mai scurt de prescripție, decât cea care prevede un termen mai lung.

Considerăm că *principiul legii penale mai favorabile impune aplicarea „legii” mai favorabile în ansamblu și nu doar aplicarea unora dintre „dispozițiile” mai favorabile ale acelei legi*, neputându-se combina prevederi din vechea și din noua lege, deoarece s-ar ajunge la o *lex tertia*. Așa fiind, criteriile de determinare a legii penale mai favorabile au în vedere atât condițiile de incriminare și de tragere la răspundere penală, cât și condițiile referitoare la pedeapsă. Cu privire la aceasta din urmă pot exista deosebiri de natură (o lege prevede ca pedeapsă principală amendă, iar alta închisoarea), dar și deosebiri de grad sau quantum privitoare la limitele de pedeapsă și, evident, la modalitatea stabilirii acestora în mod concret.

Rezultate și discuții

Dezincriminarea ca metodă a politicii penale presupune *înlăturarea răspunderii penale pentru faptele care anterior au fost recunoscute infracționale și sancționate de legea penală*. Acest proces este diametral opus criminalizării. Legea penală nu se aplică faptelor săvârșite sub legea veche, dacă nu mai sunt prevăzute de legea nouă. În acest caz, executarea pedepselor și a măsurilor de siguranță, pronunțate în baza legii vechi, precum și toate consecințele penale ale hotărârilor judecătorești privitoare la aceste fapte încetează prin intrarea în vigoare a legii noi.

În situația dezincriminării (*abolitio criminis*), noua lege exonerează de la răspundere penală persoana pentru săvârșirea faptei prejudiciabile care anterior era considerată infracțională – *proces de dezincriminare*. Nu este doar cazul când dispăre o pedeapsă penală din Codul penal. Configurația *abolitio criminis* presupune abrogarea totală a pedepsei penale și nu doar a unei singure norme.

Așadar, pentru prezența abolirii sunt necesare două condiții:

- revocarea formativă a categoriei de pedeapsă penală;
- suprimarea (înlăturarea) materială a faptei infracționale.

În acest caz, nu este suficientă revocarea simplă a categoriei de pedeapsă penală. *Este necesar ca o faptă anterior incriminată să devină irelevantă pentru ordinea de drept*. Așadar, nu se vorbește despre abolirea pedepsei penale, ci despre pierderea necesității obiective de a incrimina fapta infracțională.

Vom putea vorbi despre o lege de dezincriminare fie când o incriminare din legea veche nu mai are corespondent în legea nouă, fie când legea nouă restrânge sfera de incidență a unui text, astfel încât condițiile impuse de textul respectiv nu mai sunt îndeplinite de fapta concretă săvârșită de inculpat. Nu există dezincriminare dacă dispoziția din legea veche nu are corespondent în legea nouă, dar conținutul acesteia este preluat într-o dispoziție nouă, conținutul său având astfel corespondent.

Executarea pedepsei nu va mai începe sau va înceta, dacă o hotărâre definitivă a fost pronunțată, iar dacă executarea pedepsei a fost realizată, vor înceta orice consecințe ce ar decurge din această condamnare.

Dezincriminarea posedă următoarele particularități:

- 1) *nu are însă ca efect repunerea în situația anterioară*; astfel, amenda plătită nu se va restitui, iar inculpatul nu va putea solicita reparații pentru perioada de detenție executată anterior incidenței legii de dezincriminare;
- 2) poate fi operată prin indicarea specială și expresă în legea penală;
- 3) fapta infracțională poate fi dezincriminată în caz de substituție a unei legi penale cu una nouă în legătura cu introducerea acestei fapte prejudiciabile în legea penală;
- 4) poate fi nu doar *completă*, dar și *parțială*.

Există mai multe metode de înlăturare parțială a caracterului penal al unei fapte, în special prin înlăturarea semnelor obiective sau subiective (obiectul infracțiunii, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă). Cu toate că dezincriminarea unei fapte se realizează, de regulă, prin abrogarea normei de incriminare, *nu în toate situațiile abrogarea acestei norme conduce și la dezincriminarea faptei*, aspect ce impune din partea organelor judiciare o cercetare atentă a dispozițiilor legii în vigoare, odată cu cele ale legii vechi, mai ales în ceea ce privește conținutul constitutiv al infracțiunii.

Legea de dezincriminare produce următoarele *efecte*:

- dacă legea intervine înainte de a fi pronunțată condamnarea, adică în cursul urmăririi penale, se va pronunța scoaterea de sub urmărire penală sau se va clasa cauza;
- dacă legea intervine în cursul judecății, se va pronunța achitarea;
- dacă legea intervine după condamnarea definitivă, pedeapsa nu se mai pune în aplicare;
- dacă s-a început executarea, aceasta va înceta;
- dacă legea de dezincriminare intervine după executarea pedepsei principale și complementare, încetează toate consecințele ce decurg din condamnare, în această situație apărând o veritabilă reabilitare de drept, de asemenea; legea de dezincriminare înlătură și recidiva; poate fi retroactivă legea penală mai favorabilă;
- dacă legea veche este mai favorabilă, ea trebuie să se aplice, deoarece a fost cunoscută de infractor în momentul comiterii faptei;
- dacă legea nouă este mai favorabilă, ea trebuie să se aplice, deoarece răspunde mai bine nevoilor sociale ale luptei împotriva faptelor antisociale și pentru că legiuitorul însuși a recunoscut că legea veche, mai severă, nu mai corespunde acestei necesități.

Dezincriminarea, la fel ca și criminalizarea, posedă specificul său tehnico-juridic și permite să fie identificate câteva metode de efectuare a acesteia: are loc prin excluderea anumitor norme din conținutul legii penale. În acest sens, dezincriminarea este un procedeu simplu, care nu necesită careva explicații și este un porces cel mai des întâlnit în practica de legiferare.

Așadar, distingem:

- Dezincriminarea faptei prin *excluderea din dispoziția unui articol al Părții speciale din Codul penal a unor semne obiective sau subiective caracteristice unei componente de infracțiune*.
- *Dezincriminarea parțială*. O astfel de situație poate avea loc la modificarea conținutului dispoziției juridico-penale sau la excluderea semnului calificativ al infracțiunii. Cum putem observa, excluderea semnului calificativ nu presupune dezincriminarea totală (completă) a faptei, ea mărturisește doar despre o reevaluare a gradului de prejudiciabilitate și a necesității recalificării faptei săvârșite luând în considerare prevederile legii penale (poate avea loc prin mărirea volumului prejudiciului cauzat prin săvârșirea infracțiunii).
- *Dezincriminarea prin modificarea momentului consumării unei infracțiuni* – din componentă formală în componentă materială. Spre exemplu, prin Legea Republicii Moldova nr.225 din 15.12.2017, la alin.(1) art.241¹ CP RM textul „și fără autorizare, în modul prevăzut de legislație” a fost substituit cu textul „și/sau fără autorizare (licențiere), în modul prevăzut de legislație, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari”.

- *Dezincriminarea operată prin introducerea unor modificări în normele Părții generale a Codului penal.* Spre exemplu, extinderea listei cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei prin completarea Capitolului III al Părții generale a Codului penal al Republicii Moldova cu o nouă cauză de neimputabilitate – cu art.40¹ „Executarea ordinului sau dispoziției superiorului”, completare operată prin Legea Republicii Moldova, *pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova*, nr.277 din 18.12.2008 [12].
- *Dezincriminarea operată prin introducerea unor modificări în norme ale altor ramuri de drept.* Acest fenomen are un caracter obiectiv și este legat de existența așa-numitor dispoziții de blanșetă („în alb”). Spre exemplu, există un număr semnificativ de norme juridico-penale ce stabilesc răspunderea penală pentru încălcarea regulilor speciale (reguli de circulație rutieră, reguli sanitaro-epidemice, reguli medicale, reguli de securitate antiincendiară etc.). Cu toate că urmările de care este legată survenirea răspunderii penale sunt stabilite în legea penală, înseși faptele prejudiciabile sunt prevăzute în legislația administrativă (extrapenală) în vigoare. Astfel de norme pot fi revizuite periodic, ceea ce, în final, conduce la dezincriminarea parțială a faptei, iar însăși norma juridico-penală nu suferă nemijlocit și nu este supusă unor modificări directe [13, p.11]. Chiar și un act normativ din legislația extrapenală poate constitui temei pentru înlăturarea conflictului legilor penale în timp, în special când vorbim despre normele penale de blanșetă. În opinia autorului portughez Clober Rogéno Masson, în cazul conflictului în timp al legilor penale „în alb” urmează a fi aplicată regula retroactivității actelor normative extrapenale [14, p.112-113].

Regula retroactivității legii penale care dezincriminează faptele infracționale se aplică fără a avea relevanță cât a durat „starea de dezincriminare”. Dacă legiuitorul nu stabilește limitări ale efectelor legii de dezincriminare, aceasta va produce consecințe juridice totale, condamnatul având o situație juridică similară cu cea a unei persoane care nu a comis infracțiuni.

Prin intermediul materialelor statistice, prin calcularea prejudiciului, prin concluziile experților, luând în considerare experiența statelor străine, prin prognozarea criminologică a impactului dezincriminării asupra stării, dinamicii și structurii criminalității urmează a fi *argumentată cauza dezincriminării*.

În doctrina se susține că, deseori, legiuitorul are o atitudine mai puțin critică față de dezincriminare decât față de introducerea răspunderii penale pentru o faptă anumită. În acest sens, în opinia autorului D.N. Sergheev, reprezentanții științei juridice în mod indirect participă la destabilizarea legii penale, deoarece propunerile pentru perfecționarea legislației penale au devenit tradiționale pentru tezele de doctorat, articole și rezumate ale conferințelor. Pe de o parte, acest fenomen semnalizează despre imperfecțiunea legii penale, iar, pe de altă parte, el susține tot mai mult instabilitatea legislativă [13, p.8-9].

În urma dezincriminării fapta poate ieși complet din sfera ilicitului juridic sau poate atrage sancțiuni de altă natură, cel mai adesea contravențională. Efectele adoptării legii de dezincriminare vor depinde de etapa procesuală în care aceasta intervine. Astfel, dacă procesul penal pentru fapta dezincriminată nu a început până la intrarea în vigoare a legii noi, *el nu va mai începe*. Dacă procesul a început, el va lua sfârșit, fie prin *scoaterea de sub urmărire penală* în faza de urmărire, fie prin *achitare* în faza de judecată. Dacă s-a pronunțat deja o hotărâre definitivă de condamnare, executarea pedepsei nu va mai începe sau, după caz, va înceta la data intrării în vigoare a legii de dezincriminare. În fine, dacă pedeapsa a fost deja executată, vor înceta orice consecințe ce ar decurge din această condamnare.

Astfel, într-un caz, prin sentința Judecătorei Strășeni din 08 iulie 2016, D.N. a fost condamnat în baza alin.(1) art.201¹ Cod penal la 1 an închisoare, iar, conform art.90 Cod penal, *executarea pedepsei stabilite a fost suspendată condiționat pe o perioadă de probațiune de 3 ani* [15]. Sentința a fost atacată cu apel de avocatul H.D. în numele inculpatului, solicitând casarea acesteia, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care inculpatul să fie achitat de sub învinuirea comiterii infracțiunii imputate. Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 17 noiembrie 2016, pronunțată integral la 15 decembrie 2016, apelul declarat a fost admis (din alte motive decât cele invocate), casată parțial sentința, inclusiv din oficiu, rejudecată cauza și pronunțată o nouă hotărâre, prin care D.N. a fost achitat de sub învinuirea comiterii infracțiunii prevăzute la art.201¹ alin.(1) Cod penal, din motiv că *fapta comisă de el la moment nu este prevăzută de legea penală*.

Instanța de apel a reținut că la momentul pronunțării sentinței, la data de 08.07.2016, prima instanță corect a încadrat acțiunile inculpatului în baza alin.(1) art.201¹ Cod penal (în redacția Legii nr.167 din 09.07.2010), și anume – *violența în familie, adică acțiune intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei care a provocat suferință fizică și psihică, soldată cu prejudiciu*

moral. În această ordine de idei, instanța de apel a menționat că la momentul judecării cauzei în ordine de apel au intervenit modificări în conținutul prevederilor art.201¹ Cod penal. Astfel, instanța de apel a relevat că după modificările operate în Codul penal prin legea menționată *acțiunile inculpatului au fost dezincriminate*.

Într-o altă ordine de idei, potrivit doctrinei, prin legea care înlătură caracterul penal al faptei (*dezincriminare*) se înțelege legea care exclude totalmente răspunderea penală pentru o faptă sau alta, din care rezultă, evident, că acțiunile inculpatului – de violența în familie, *adică acțiune intenționată, manifestată fizic sau verbal comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică, soldată cu prejudiciu moral*, au fost dezincriminate. De asemenea, instanța de apel a reținut prevederile din pct.1 al Hotărârii Plenului Curții Supreme nr.31 din 24.10.2003 „*Cu privire la unele chestiuni apărute în practica judiciară în legătură cu punerea în aplicare a Codului penal și a Codului de procedură penală*”, și anume: „*Se consideră că înlătură caracterul infracțional al faptei situația în care prevederile din Codul penal vechi nu se conțin în Codul penal nou, astfel fiind dezincriminate unele acțiuni. Înlăturarea caracterului infracțional al faptei poate fi totală sau parțială. Înlăturarea parțială a caracterului infracțional al faptei are loc în cazul în care se reduc unele elemente ale laturii obiective ale componenței de infracțiune*”.

Totodată, instanța de apel a menționat că faptele inculpatului nu pot fi recalificate nici conform componenței de contravenție, prevăzute de alin.(1) art.78 Cod contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, au fost operate modificări și în dispoziția alin.(1) art.78 Cod contravențional [15]. De asemenea, faptele inculpatului nu pot fi recalificate nici conform componenței de contravenție, prevăzută de art.78¹ Cod contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, Codul contravențional a fost completat cu art.78¹. Instanța de apel a conchis că fapta comisă de inculpat în perioada octombrie-noiembrie 2015, la momentul examinării cauzei în instanța de apel, nu este prevăzută de legea penală și nici de Codul contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, modificându-se dispoziția alin.(1) art.201¹ Cod penal, acțiunile inculpatului – *violența în familie,adică acțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică, soldată cu prejudiciu moral, prevăzute de alin.(1) art.201¹ Cod penal* (în redacția Legii nr.167 din 09.07.2010) – au fost dezincriminate. Astfel, instanța de apel a constatat că *la momentul examinării cauzei penale în instanța de apel, fapta comisă de inculpat nu este prevăzută de legea penală*, deoarece pentru calificarea faptei conform alin.(1) art.201¹ vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății constituie un element obligatoriu. Prin urmare, instanța a constatat necesitatea achitării inculpatului D.N., pe motiv că fapta comisă de el nu este prevăzută de legea penală la momentul examinării cauzei penale în instanța de apel, ținând cont de prevederile art.10 Cod penal, pct.4) alin.(1) art.390 Cod de procedură penală. Însă, în cauza deferită judecării Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a constatat că nu poate fi menținută soluția de achitare, aceasta nefiind incidență cauzei; or, instanța de apel urma să dispună încetarea procesului penal din motiv că au survenit circumstanțe care exclud tragerea la răspunderea penală a inculpatului [15].

Aceste circumstanțe au rezultat din modificările efectuate în Codul penal prin Legea nr.196 din 28.07.2016, intrată în vigoare la 16.09.2016. Respectiv, conform noilor reglementări, dispoziția art.201/1 alin.(1) Cod penal a fost modificată și prevede că *se consideră infracțiune de violență în familie acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin:*

- a) *maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;*
- b) *izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei;*
- c) *privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății.*

Astfel, latura obiectivă a infracțiunii de violență în familie se exprimă prin cele trei modalități normative alternative evidențiate *supra*. Prin acțiunile sale intenționate, D.N. a comis infracțiunea prevăzută de alin.(1) art.201¹ Cod penal – *violența în familie,adică acțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică, soldată cu prejudiciu moral*. Așadar, din învinuirea înaintată și reieșind din constatările instanțelor de fond și de apel, se evidențiază că drept urmare prejudiciabilă cauzată părții vătămate, prin acțiunile inculpatului, a fost reținută *suferința psihică*. În contextul modificărilor operate la alin.(1) art.201¹ Cod penal, anterior enunțate, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a constatat că acțiunile inculpatului nu au cauzat vătămări de gradul prevăzut de norma incriminatoare (*vătămare ușoară*) [15].

Totodată, s-a recomandat să se aibă în vedere și prevederile alin.(1) art.10 Cod penal, potrivit cărora *legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale*. În acest sens, Colegiul penal lărgit a considerat că, în virtutea principiului retroactivității legii penale noi, fapta inculpatului D.N. a încetat să mai constituie o infracțiune deja după pronunțarea sentinței de condamnare, generând o circumstanță care exclude tragerea lui ulterioară la răspundere penală, inclusiv sub aspectul verificării legalității și temeiniciei sentinței atacate, adică judecării fondului apelului conform alin.(1) art.414 Cod de procedură penală. În corespundere cu pct.6) alin.(1) art.391 Cod de procedură penală, *dacă există alte circumstanțe care exclud tragerea la răspundere penală*, se adoptă o sentință de încetare a procesului penal. Pe cale de consecință, Colegiul penal lărgit a conchis că instanța de apel, judecând apelul, neîntemeiat a statuat asupra soluției de achitare în privința lui D.N., eroarea respectivă urmând a fi corectată de către instanța de recurs, prin admiterea recursului declarat, casarea totală a hotărârilor judecătorești și dispunerea încetării procesului penal în privința lui D.N., în conformitate cu prevederile pct.6) alin.(1) art.391 Cod de procedură penală [15].

Într-un alt caz, prin sentința Judecătoriei Hâncești din 26 august 2016, C.C. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.201¹ Cod penal și, în baza acestei legi, i-a fost aplicată pedeapsa cu închisoare pe un termen de 1 an, cu executarea pedepsei în *penitenciar de tip semiînchis* [16]. În temeiul art.85 Cod penal, la pedeapsa numită s-a cumulat parțial pedeapsa rămasă neexecutată numită prin sentința Judecătoriei Hâncești din 11 iunie 2015, fiindu-i stabilită pedeapsă definitivă sub formă de închisoare pe un termen de 1 an și 3 luni, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis. În baza art.90 Cod penal, s-a dispus suspendarea condiționată a pedepsei pe un termen de probațiune de 1 an. Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 18 noiembrie 2016, a fost admis apelul declarat de către avocatul B.I. în numele inculpatului C.C., casată total sentința, inclusiv din oficiu, în baza alin.(2) art.409 Cod de procedură penală și pronunțată o nouă hotărâre, potrivit modului stabilit, pentru prima instanță: *C.C. a fost achitat de învinuirea de săvârșire a infracțiunii prevăzute de alin.(1) art.201¹ Cod penal, din motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală*. În motivarea deciziei, instanța de apel a menționat că instanța de fond pe deplin a constatat starea de fapt și de drept a acțiunilor săvârșite de inculpatul C.C., iar probelor examinate le-a fost dată o apreciere juridică cuvenită, în conformitate cu prevederile art.101 Cod de procedură penală. Instanța de apel a reținut că, potrivit Legii nr.196 din 28 iulie 2016, intrată în vigoare la 16 septembrie 2016, conținutul alin.(1) art.201¹ Cod penal a fost modificat, iar semnele constitutive ale infracțiunii comise de inculpatul C.C. la 10 octombrie 2015, conform cărora inculpatul a fost recunoscut vinovat, au fost excluse, și anume – *violența în familie, adică acțiunea intenționată, manifestată verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință psihică*.

În conformitate cu prevederile alin.(1) art.10 Cod penal, legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale. Instanța de apel a indicat că, în conformitate cu pct.4) alin.(1) art.390 Cod de procedură penală, sentința de achitare se adoptă dacă fapta nu este prevăzută de legea penală.

Astfel, luând în considerare cele menționate *supra* și faptul că conținutul alin.(1) art.201¹ Cod penal a fost modificat, iar semnele constitutive ale infracțiunii conform cărora inculpatul a fost recunoscut vinovat au fost excluse, C.C. urmează a fi achitat, întrucât fapta acestuia nu mai este prevăzută de legea penală. Decizia instanței de apel este atacată cu recurs ordinar de către procuror în temeiurile pct.6) alin.(1) art.427 Cod de procedură penală, prin care solicită casarea deciziei contestate cu dispunerea rejudecării cauzei de către aceeași instanță într-un alt complet de judecată. În motivarea recursului declarat, recurentul indică că decizia instanței de apel este eronată, deoarece fapta de violență în familie după modificările operate în Codul penal nu a fost decriminalizată. Mai mult, procurorul indică că instanța de apel incorect a achitat inculpatul, pe motiv că acțiunile inculpatului au fost comise până la intrarea în vigoare a modificărilor operate, în contextul efortului organului de urmărire penală de a oferi justiției persoana care a comis infracțiunea.

Judecând motivele recursului în raport cu actele cauzei, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a concluzionat că acesta urmează a fi admis din următoarele considerente. Conform prevederilor lit.b) pct.2)

alin.(1) art.435 Cod de procedură penală, judecând recursul, instanța de recurs este în drept să îl admită și să dispună achitarea persoanei sau încetarea procesului penal în cazurile prevăzute de acest cod. Din conținutul recursului procurorului rezultă că autorul este de acord cu starea de fapt stabilită de instanța de apel, acesta critică decizia atacată numai referitor la achitarea inculpatului pe motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală. Mai mult, recurentul menționează că instanța de apel incorect a achitat inculpatul, aceasta urma să înceteze procesul penal în urma modificărilor Codului penal, deoarece există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală.

Instanța de recurs a considerat că în cauză este prezentă eroarea de drept menționată de recurent și și-a argumentat poziția în felul următor: hotărârea instanței de apel este neîntemeiată în partea ce ține de achitarea inculpatului în conformitate cu prevederile art.10 Cod penal, pct.4) alin.(1) art.390 Cod de procedură penală – *pe motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală*. Astfel, Colegiul penal lărgit ține să indice că, conform art.390 Cod de procedură penală, se invocă exhaustiv temeiurile în baza cărora se adoptă sentința de achitare, și anume: *instanța stabilește fie inexistența infracțiunii, ca temei al răspunderii penale, fie existența unei cauze, în care este exclusă răspunderea penală, ceea ce echivalează, în ambele situații, cu nevinovăția penală a inculpatului, persoana trebuie să fie reabilitată. În acest caz persoana are dreptul la despăgubiri materiale, morale, să fie restabilită în drepturile de muncă, de pensionare, locative și în alte drepturi în condițiile legii*.

În aceste circumstanțe, Colegiul penal lărgit menționează că instanța de apel neîntemeiat a emis decizie de achitare a inculpatului în conformitate cu prevederile art.10 Cod penal, pct.4) alin.(1) art.390 Cod de procedură penală, pe motiv că fapta nu este prevăzută de legea penală, adică pe motiv de reabilitare, deoarece prin Legea nr.196 din 28 iulie 2016 în art.201¹ Cod penal a fost introdus un element obligatoriu, și anume – *violența trebuie să fie soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale*, iar pentru a fi calificate conform art.78, 78¹ Cod contravențional, acțiunile violente trebuie să cauzeze cel puțin vătămări neînsemnate ale integrității corporale; prin urmare, legea dată a avut ca scop intensificarea activității de combatere a violenței domestice și eficientizarea acesteia. Prin urmare, fapta de violență în familie, după modificările operate în Codul penal, nu a fost decriminalizată, în continuare fiind pedepsite faptele prejudiciabile (violența) comise de către membrii de familie.

În sensul vizat se constată că inculpatul a fost corect condamnat de instanța de fond în baza alin.(1) art.201¹ Cod penal, în redacția legii de până la 16.09.2016, sentința fiind pronunțată la 26 august 2016, iar instanța de apel urma să adopte o decizie de încetare a procesului penal în conformitate cu prevederile pct.6) alin.(1) art.391 și alin.(1) art.332 Cod de procedură penală, raportate la prevederile pct.9) alin.(1) art.275 și alin.(2) art.285 din același cod, deoarece este prezent un caz de nereabilitare a persoanei, iar caracterul infracțional al faptei, conform art.8 Cod penal, se stabilește de legea penală în vigoare la momentul săvârșirii faptei. Astfel, Colegiul penal lărgit va admite recursul ordinar, declarat de către procuror, întrucât instanța a admis o eroare gravă de fapt care a afectat soluția instanței – *temei pentru recurs prevăzut de art.427 alin.(1) pct.6) Cod de procedură penală*.

Într-o altă ordine de idei, într-un alt caz din jurisprudența Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, prin sentința Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău, din 25 iulie 2016, U.I. a fost condamnat, în baza art.201¹ alin.(1) Cod penal, la 1 an închisoare, iar în baza art.90 Cod penal executarea pedepsei aplicate a fost suspendată condiționat pe un termen de probă de 1 an [17]. Instanța de apel a reținut că, la momentul pronunțării sentinței, la 25.07.2016, prima instanță corect a încadrat acțiunile inculpatului U.I. în baza alin.(1) art.201¹ Cod penal (în redacția Legii nr.167 din 09.07.2010), și anume: *„acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică”*, însă după modificările operate în Codul penal prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, modificând dispoziția alin.(1) art.201¹ Cod penal, acțiunile inculpatului – *acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică și psihică*, prevăzute de alin.(1) art.201¹ Cod penal (în redacția Legii nr.167 din 09.07.2010) – *au fost decriminalizate, a avut loc dezincriminarea*.

Pornind de la faptul că Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, conține prevederi la art.201¹ Cod penal, *care înlătură caracterul infracțional al faptei, aceasta are efect retroactiv și se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv în privința inculpatului U.I., care a provocat suferință fizică și psihică părții vătămate D.V.*, deoarece după modificarea art.201¹ Cod penal prevede ca componentă de infracțiune – *acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin: maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății*.

În continuare, instanța de apel a menționat că faptele inculpatului nu pot fi recalificate, încadrate nici în componența contravenției prevăzute de alin.(1) art.78, nici în baza art.78¹ Cod contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, au fost operate modificări și în dispoziția articolelor respective; astfel, inculpatul nu poate fi tras nici la răspundere contravențională. Astfel, la momentul examinării cauzei în instanța de apel, fapta comisă de inculpat la 19.10.2014 nu este prevăzută de legea penală și nici de Codul contravențional, deoarece prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, ea a fost decriminalizată, *a avut loc dezincriminarea* [17].

Luând în considerare faptul că legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, instanța de apel a aplicat în privința lui U.I. legea nouă, deși fapta a fost comisă de inculpat la data de 19.10.2014. Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a considerat pripite concluziile instanței de apel, în partea imposibilității recalificării acțiunilor inculpatului U.I. de la alin.(1) art.201¹ Cod penal la prevederile art.78¹ Cod contravențional (în redacția Legii nr.196 din 28.07.2016). În acest sens, Colegiul penal consideră că instanța de apel a omis să dea o apreciere corespunzătoare posibilității încadrării juridice a acțiunilor inculpatului în baza art.78¹ Cod contravențional, în lumina faptului că acțiunile comise de ultimul nu au fost dezincriminate în mod integral prin Legea nr.196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016. În acest context, Colegiul penal a atestat că acțiunile lui U.I. urmau a fi apreciate de către instanța de apel ca fiind apte de a se subscrie componenței contravenționale prevăzute de art.78¹ Cod contravențional, din conținutul căreia reiese, după cum anterior s-a menționat, că fapta săvârșită de către inculpat nu a fost dezincriminată. Astfel, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a apreciat că omisiunea instanței de apel de a aprecia posibilitatea tragerii la răspundere contravențională a inculpatului a fost lăsată fără apreciere, în raport cu formularea actuală a art.78¹ Cod contravențional, motiv din care decizia atacată nu poate fi menținută. Prin urmare, temeiul prevăzut de pct.6) alin.(1) art.427 Cod de procedură penală – *instanța de apel nu s-a pronunțat asupra tuturor motivelor invocate în apeluri sau hotărârea atacată nu cuprinde motivele pe care se întemeiază soluția* – invocat de recurent, persistă în cauză. În atare situație, recursul procurorului urmează a fi admis. Colegiul penal lărgit consideră că erorile comise nu pot fi reparate de către instanța de recurs în prezenta procedură, deoarece aceasta nu este abilitată cu atribuții de a judeca cauza și a se pronunța asupra legalității sentinței, substituind instanța care a judecat apelurile cu încălcarea prevederilor procesuale penale la pronunțarea hotărârii judecătorești, decizia instanței de apel în cauza dată urmează a fi casată, cu dispunerea rejudecării cauzei în instanța de apel [17].

Într-un alt perimetru al cercetării noastre, urmează să precizăm că dezincriminarea *nu are ca efect o repunere a condamnatului în situația anterioară*. Astfel, amenda plătită anterior intervenției dezincriminării nu se va restitui și nu se poate pune problema acordării unor reparații pentru perioada de detenție executată anterior dezincriminării. Tot astfel, pedeapsa cu degradarea militară fiind executată la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, dezincriminarea nu are ca efect redobândirea gradului militar pierdut ca urmare a condamnării.

Va exista abolitio criminis în toate cazurile când o faptă concretă, care anterior constituia infracțiune, în raport cu dispozițiile legii penale noi va putea fi considerată infracțiune. Nu va exista dezincriminare, deși legea abrogă o normă penală de incriminare, dacă fapta evaluată poate fi încadrată într-o altă normă de incriminare în vigoare.

Retroactivitatea legii penale de dezincriminare este unul dintre cazurile de aplicare a legii penale mai favorabile. Dezincriminarea constă în *excluderea unei fapte din sfera infracțiunilor (abolitio criminis), prin abrogarea sau modificarea normei de incriminare*.

Totodată, *se va face o distincție între abrogare și dezincriminare*. Așadar, *abrogarea legii* nu se identifică cu *dezincriminarea infracțiunii*, deoarece aceasta poate să continue a fi incriminată într-un alt text de lege; mai mult, este posibil ca fapta prevăzută de legea sau norma abrogată să fie incriminată de o normă penală cu sferă mai mare de incidență. Spre exemplu, în cazul infracțiunilor complexe, când abrogarea normei de incriminare a infracțiunii complexe nu duce la dezincriminarea infracțiunilor absorbite în conținutul infracțiunii complexe [18, p.77].

Abrogarea nu poate fi egalată cu dezincriminarea din următoarele considerente:

- 1) chiar dacă se abrogă o dispoziție legală, fapta poate fi în continuare incriminată într-o altă dispoziție (alt articol din altă normă penală, altă denumire marginală etc.);

- 2) abrogarea legii speciale nu echivalează cu dezincriminarea dacă fapta este incriminată în legea generală;
- 3) abrogarea normei completatoare a unei norme-cadru (*în alb*) nu echivalează cu abrogarea normei cadru care nu va putea fi aplicată până la apariția unei noi norme completatoare.

Așadar, dezincriminarea nu mai este incriminată sub nicio formă de legislația națională. *Încetarea acțiunii legii penale prin neincluderea normelor juridico-penale care stabilesc caracterul penal al faptei, precum și regimul sancționator pentru comiterea acesteia, desemnează că această faptă este dezincriminată* [19, p.258-259].

Abrogarea unui act normativ operată prin apariția unui nou act normativ nu trebuie confundată cu republicarea acestuia, în acest din urmă caz apărând numai în caz excepțional de reglementări noi.

Suntem în prezența dezincriminării atunci când: fapta ce constituia infracțiune potrivit legii vechi a fost dezincriminată de legiuitor; când legiuitorul a restrâns sfera de incidență a unei norme de incriminare sub aspectul laturii obiective, obiectului sau subiecților; când legea nouă incriminează fapta prin restrângerea formei de vinovăție.

În toate celelalte situații vom discuta despre *dezincriminarea aparentă*. Avem în vedere ipoteze precum redenumirea normei de incriminare (apariția aceleiași norme sub o altă titulatură), integrarea în conținutul altei infracțiuni sau extinderea aplicării unei norme penale generale. În acest sens, un pericol deosebit, în opinia noastră, prezintă fenomenul larg răspândit care constă în *extinderea cercului faptelor penale*, în legătura cu care se omite o altă latură a politicii penale – *dezincriminarea*.

Ieșirea din vigoare a unui articol din Partea specială a Codului penal nu întotdeauna înseamnă că fapta a încetat să fie infracțională (este dezincriminată); spre exemplu, din conținutul Părții speciale a Codului penal *poate fi exclusă norma specială cu păstrarea normei generale*. În alte cazuri, excluderea articolului concret din conținutul Părții speciale a Codului penal este însoțită de o nouă incriminare a acțiunilor descrise, uneori chiar într-un număr mai mare. În calitate de exemplu poate servi abrogarea art.221 CP RM (Distrușgerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor de istorie și cultură) prin Legea Republicii Moldova nr.75 din 21.04.2016 [20], conform căruia „*distrușgerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor de istorie și cultură sau a obiectelor naturii, luate sub ocrotirea statului, se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 3000 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu arest de până la 6 luni, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3000 la 5000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate*”.

Totodată, legiuitorul, dimpotrivă, a înăspriț legea penală împotriva faptelor prejudiciabile săvârșite față de monumentele istorice și de cultură, fiind extinsă lista obiectelor materiale ale acestor fapte prejudiciabile, fiind diversificate înseși acțiunile care intră în latura obiectivă a unor astfel de fapte; în mod special, au fost expres prevăzute locul săvârșirii infracțiunii, mijloacele de săvârșire a acestora, alte împrejurări obiective etc. În plus, a fost înăspriț și diversificat regimul sancționator pentru săvârșirea acestor fapte.

Observăm că au fost create două categorii de norme juridico-penale care asigură protecția juridico-penală a bunurilor culturale:

- 1) normă generală revizuită și completată (art.222 CP RM) și
- 2) o listă întregă de norme speciale (art.199¹, art.199², art.199³, art.199⁴, art.199⁵, alin.(2¹) art.186, alin.(2¹) art.187, alin.(2¹) art.188, alin.(2¹) art.190, alin.(2²) art.191 CP RM).

Astfel, alin.(1) art.222 CP RM (Profanarea mormintelor și a monumentelor) incriminează *profanarea prin orice mijloace a unui mormânt, a unui monument funerar sau de for public, a unei urne funerare sau a unui cadavru, precum și însușirea obiectelor ce se află în mormânt sau pe el*. De precizat că prin Legea Republicii Moldova nr.75 din 21.04.2016 [21] a fost introdusă o listă întregă de fapte infracționale noi: art.199¹ CP RM (Deteriorarea sau distrușgerea bunurilor de patrimoniu); art.199² CP RM (Efectuarea lucrărilor neautorizate în siturile arheologice); art.199³ CP RM (Tăinuirea sau păstrarea ilegală a bunurilor arheologice); art.199⁴ CP RM (Comercializarea neautorizată a bunurilor arheologice mobile); art.199⁵ CP RM (Accesul neautorizat cu detectoare de metale sau cu alte aparate de teledetecție și utilizarea lor în siturile arheologice sau în zonele cu potențial arheologic). Mai mult, tot prin această lege au fost introduse semnele calificative (circumstanțele agravante) în art.186, 187, 188, 190, 191 după cum urmează: alin.(2¹) art.186 CP RM „*Furtul bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic*”; alin.(2¹) art.187 CP RM „*Jaful bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic*”; alin.(2¹) art.188 CP RM „*Tălăhăria în scopul sustragerii bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic*”; alin.(2¹) art.190 CP RM „*Dobândirea prin escrocherie*

a bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic"; alin.(2²) art.191 CP RM „Delapidarea bunurilor de patrimoniu cultural din siturile arheologice sau din zonele cu potențial arheologic”.

Într-o altă ordine de idei, intenționăm să precizăm că regula retroactivității legii penale care dezincriminează se aplică, fără a avea relevanță cât a durat „starea de dezincriminare” (o zi, o lună etc.). Dacă legiuitorul nu stabilește limitări ale efectelor legii de dezincriminare, aceasta va produce consecințe juridice totale, condamnatul având o situație juridică similară cu cea a unei persoane care nu a comis infracțiuni.

Spre deosebire de modul de reglementare a altor forme de cooperare judiciară internațională în materie penală (extrădarea, predarea în baza unui mandat european de arestare etc.), în cazul asistenței judiciare internaționale în materie penală, legiuitorul autohton nu a prevăzut dispoziții prin care să se indice expres situațiile în care autoritățile judiciare moldovenești pot refuza executarea unei asemenea solicitări transmise de un alt stat. În aceste condiții, în cazul în care se solicită executarea unei cereri de asistență judiciară, care se bazează pe o faptă care în dreptul autohton a fost dezincriminată, apreciem că, în funcție de obiectul său, aceasta poate fi executată sau executarea poate fi refuzată, în baza necesității respectării principiilor generale ale activității de cooperare judiciară internațională în materie penală sau a altor dispoziții ale unor acte normative interne sau internaționale, la care Republica Moldova este parte.

Pornind de la obiectul cererii de asistență judiciară internațională în materie penală, constatăm că fiecare modalitate de asigurare a asistenței judiciare prezintă anumite particularități, în baza cărora cererea de asistență poate fi executată sau executarea poate fi refuzată [22]. Astfel, *comisia rogatorie internațională*, care are ca obiect ridicarea de obiecte și înscrisuri și efectuarea perchezițiilor, nu va fi executată dacă nu sunt îndeplinite condițiile speciale prevăzute de legislația în vigoare. Menționăm că una dintre aceste condiții se referă la obligația ca *pedeapsa prevăzută de legea română și cea a statului solicitant să fie de cel puțin un an închisoare*.

În situația în care fapta pentru care se solicită efectuarea percheziției sau ridicarea de obiecte sau înscrisuri este *dezincriminată* în Republica Moldova, cererea de asistență *nu va fi executată* de către autoritățile judiciare moldovenești. Dat fiind obiectul lor, considerăm că aceeași decizie trebuie să fie luată și în cazul altor cereri de acest gen, care au ca obiect sechestrul și confiscarea specială sau extinsă. În ceea ce privește executarea altor activități solicitate prin comisii rogatorii internaționale, prevăzute în lege, considerăm că pot fi executate, chiar dacă în Republica Moldova fapta în baza căreia a fost solicitată comisia rogatorie internațională este dezincriminată. Această constatare se impune mai ales atunci când acea faptă a fost comisă pe teritoriul statului solicitant, iar autoritățile judiciare moldovenești nu au competență de urmărire și judecare a acesteia. În ceea ce privește celelalte modalități prin care se asigură asistența judiciară internațională în materie penală, considerăm că acestea pot fi executate și în cazul dezincriminării faptei în Republica Moldova, în cazul în care infracțiunea a fost comisă pe teritoriul statului solicitant, iar autoritățile judiciare moldovenești nu au competență de urmărire și judecată. În cazul în care statul nostru este solicitat să execute o cerere de asistență judiciară în materie penală, care se bazează pe o faptă dezincriminată în legea Republicii Moldova, considerăm că această cerere poate fi executată sau executarea poate fi refuzată, în funcție de obiectul cererii. Astfel, pentru executarea unei comisii rogatorii care are ca obiect percheziții și sechestre, statul nostru poate impune unele condiții care privesc în general dubla incriminare.

Dezincriminarea faptei poate fi și una temporară. O situație de genul acesteia întâlnim în cazul când după excluderea normei din Codul penal ea din nou este introdusă. În istoria Codului penal al Republicii Moldova din 2002 până în prezent a avut loc înlăturarea normei speciale a omorului intenționat prevăzute la lit.b) alin.(3) art.145 CP RM (Omorul săvârșit asupra soțului (soției) sau a unei rude apropiate), care a fost exclusă prin Legea Republicii Moldova nr.277-XVI din 18.12.2008 (în vigoare la 24.05.2009) [23]. Apoi, în anul 2016, legiuitorul a revenit la această agravantă prin introducerea respectivei agravante la lit.e¹) alin.(2) art.145 CP RM (Omorul săvârșit asupra unui membru de familie) [24], modificare operată prin Legea Republicii Moldova nr.196 din 28.07.2016. Însă, această agravantă nu doar a restabilit norma juridico-penală precedentă, dar și a extins lista victimelor care pot obține statutul special de soț/soție și rudă apropiată. Așadar, luând în considerare semnificația sintagmei „*asupra soțului (soției) sau a unei rude apropiate*” și a sintagmei introduse ulterior, observăm că ultima expresie „*asupra unui membru de familie*” este mult mai extinsă, lărgeste cercul victimelor posibile și, prin urmare, se consideră mai aspră decât norma juridico-penală anterioară dezincriminată prin Legea Republicii Moldova nr.277-XVI din 18.12.2008 (în vigoare la 24.05.2009) [23].

Concluzii

- Codul penal al Republicii Moldova nu utilizează expresia „*lege favorabilă*”. La definirea conceptului legii penale favorabile în doctrină se folosesc mai multe sintagme unanim acceptate de origine latină: *Novatio legis in mellius*; *Lex mitior (Mitior lex)*; *Lex posteriori benigne*.
- Natura acestei legi se deduce din formularea legislativă inserată în alin.(1) art.10 CP RM. Din această normă desprindem trei tipuri de legi favorabile, după cum urmează: *legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei*; *legea penală care ușurează pedeapsa*; *legea penală care în alt mod ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea*.
- Legea nu prevede expres criteriile după care va fi determinată legea penală mai favorabilă, totodată vor fi avute în vedere: condițiile de incriminare a faptei; condițiile de tragere la răspundere; condițiile de sancționare; consecințele condamnării.
- Legea penală de dezincriminare (lat. – *Abolitio criminis*) este o varietate a legii penale din prima categorie, care înlătură caracterul penal al faptei. Însă, este o noțiune mai restrânsă, fiind cu legea penală în coraport de „*parte-întreg*”. Orice lege de dezincriminare este legea care înlătură caracterul penal al faptei, însă nu orice lege care înlătură caracterul infracțional al faptei devine lege de dezincriminare, cum ar fi în cazul introducerii unor norme juridico-penale în Partea generală a Codului penal.
- *Dezincriminarea* ca metodă a politicii penale presupune *înlăturarea răspunderii penale pentru faptele care anterior au fost recunoscute infracționale și sancționate de legea penală*.
- În situația dezincriminării (*abolitio criminis*), noua lege exonerează de la răspundere penală persoana pentru săvârșirea faptei prejudiciabile care anterior era considerată infracțională – *proces de dezincriminare*. Nu este doar cazul când dispare o pedeapsă penală din Codul penal. Configurația *abolitio criminis* presupune abrogarea totală a pedepsei penale și nu doar a unei singure norme.
- *Este necesar ca o faptă anterior incriminată să devină irelevantă pentru ordinea de drept*. Așadar, nu se vorbește despre abolirea pedepsei penale, ci despre pierderea necesității obiective de a incrimina fapta infracțională.
- Vom putea vorbi despre o lege de dezincriminare fie când o incriminare din legea veche nu mai are corespondent în legea nouă, fie când legea nouă restrânge sfera de incidență a unui text, astfel încât condițiile impuse de textul respectiv nu mai sunt îndeplinite de fapta concretă săvârșită de inculpat.
- Nu există dezincriminare dacă dispoziția din legea veche nu are corespondent în legea nouă, dar conținutul acesteia este preluat într-o dispoziție nouă, conținutul său având astfel corespondent.
- Totodată, *se va face o distincție între abrogare și dezincriminare*. Așadar, *abrogarea legii* nu se identifică cu *dezincriminarea infracțiunii*, deoarece aceasta poate să continue a fi incriminată într-un alt text de lege; mai mult, este posibil ca fapta prevăzută de legea sau norma abrogată să fie incriminată de o normă penală cu sferă mai mare de incidență. Spre exemplu, în cazul infracțiunilor complexe, când abrogarea normei de incriminare a infracțiunii complexe nu duce la dezincriminarea infracțiunilor absorbite în conținutul infracțiunii complexe. Abrogarea unui act normativ operată prin apariția unui nou act normativ nu trebuie confundată cu *republicarea* acestuia, în acest din urmă caz apărând numai în caz excepțional de reglementări noi.
- Așadar, dezincriminarea nu mai este incriminată sub nicio formă de legislația națională. *Încetarea acțiunii legii penale prin neincluderea normelor juridico-penale care stabilesc caracterul penal al faptei, precum și regimul sancționator pentru comiterea acesteia, desemnează că această faptă este dezincriminată*.
- Suntem în prezența dezincriminării atunci când: faptă ce constituia infracțiune potrivit legii vechi a fost dezincriminată de legiuitor; când legiuitorul a restrâns sfera de incidență a unei norme de incriminare sub aspectul laturii obiective, obiectului sau subiecților; când legea nouă incriminează fapta prin restrângerea formei de vinovăție.
- În toate celelalte situații vom discuta despre *dezincriminarea aparentă*. Avem în vedere ipoteze precum redenumirea normei de incriminare (apariția aceleiași norme sub o altă titulatură), integrarea în conținutul altei infracțiuni sau extinderea aplicării unei norme penale generale. În acest sens, un pericol deosebit, în opinia noastră, prezintă fenomenul larg răspândit care constă în extinderea cercului faptelor penale, în legătura cu care se omite o altă latură a politicii penale – *dezincriminarea*.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129.
2. *Extras din decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție nr.1re-508/08 din 03.06.2008.*
3. BRÎNZA L., RENIȚĂ Gh. Tendințe jurisprudențiale privind stabilirea cuantumului proporțiilor mici în cazurile de sustragere a bunurilor. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.1, p.15.
4. Regulamentul (CE, Euratom) nr.2988/95 al Consiliului din 18 decembrie 1995 privind protecția intereselor financiare ale Comunităților Europene. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 01/vol. 1. 23.12.1995, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995R2988&from=RO>
5. NEFLIU, I. *Lex mitior – tendințe în dreptul comparat*. Studiu publicat la 15 iulie 2014. http://www.cdsp.ro/lex_mitior_tendinte_in_dreptul_comparat_2014.pdf
6. PĂDURE, D. Conflict al legilor penale în timp în doctrina penală contemporană. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.6, p.41.
7. PETRESCU M. Prescripția răspunderii penale în interpretarea legii penale mai favorabile. În: *Revista Pro Lege*. Publicat on-line 3 aprilie 2018. (ISSN 1224-2411) <http://revistaprolege.ro/prescriptia-raspunderii-penale-interpretarea-legii-penale-mai-favorabile/>
8. Concluzii formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în cauza nr. 2/1/2014/HP/P a Înaltei Curți de Casație și Justiție *privind rezolvarea de principiu a chestiunii de drept având ca obiect aplicarea legii penale mai favorabile pe instituții autonome, respectiv, dacă instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă sau nu, față de instituția pedepsei*. ROMÂNIA, București, Bd. Libertății nr.12-14, Sector 5
Pagină web: www.mpublic.ro Număr operator 3883.
9. Decizia Curții Constituționale a României nr.841 din 2 octombrie 2007 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.13 din Codul penal. În: *Monitorul Oficial*, 2007, nr.723.
10. Decizia Decizia Curții Constituționale a României nr.834 din 2 octombrie 2007 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.12, art.13, art.14 și art.15 din Codul penal. În: *Monitorul Oficial*, 2007, nr.727.
11. BÂNCILĂ, A. Punct de vedere cu privire la sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală referitoare la interpretarea art.67 din Legea nr.192/2006 din perspectiva art.5 Cod penal. În: *Universul Juridic*, 2017, nr.1, p.46-52.
12. Legea Republicii Moldova *pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova*, nr.277 din 18.12.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
13. *Энциклопедия уголовного права. Том 2. Уголовный закон*. Издание профессора Малинина. Санкт-Петербург, 2005, c.11.
14. MASSON, Cl.R. *Direito penal esquematizado. Parte general*. Vol. 1 / Cleber Rogério Masson. - 4.s ed. rev., atual. o ampl. Rio de Janeiro: Forense; Sao Paulo: MÉTODO, 2011. 979 p.
15. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr.1ra-451/2017. Decizia Colegiului penal din 23 mai 2017.
16. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr.1ra-478/2017. Decizia Colegiului penal lărgit din 28 martie 2017.
17. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr.1ra-227/2017. Decizia Colegiului penal lărgit din 4 aprilie 2017.
18. BRUTARU, V. Câteva aspecte controversate privind aplicarea legii penale în timp, potrivit Noului Cod penal. În: *Studii și cercetări din domeniul științelor socioumane*. Cluj-Napoca: LIMES & Argonaut, 2013, p.77.
19. ДУРМАНОВ Н.Д. *Советский уголовный закон*. Москва: Издательство Московского университета, 1967, c.258-259.
20. Legea Republicii Moldova nr.75 din 21.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.128-133.
21. Ibidem.
22. BALAN-RUSU, M.I. Aplicarea legii penale române în timp. Implicații în activitatea de asistență judiciară internațională în materie penală. În: *Acta Universitatis George Bacovia*. Juridica - Volume 3. Issue 1/2014. <http://juridica.ugb.ro>
23. Legea Republicii Moldova nr.277-XVI din 18.12.08 (în vigoare la 24.05.2009). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.41-44.
24. Legea Republicii Moldova nr.196 din 28.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.306-313.

Date despre autori:

Drăgălin PĂDURE, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: padure90@mail.ru

Mariana GRAMA, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: marianagrama@mail.ru

Prezentat 01.07.2019